

Academische gemeenschap en maatschappelijke turbulentie

Citation for published version (APA):

Mols, G. P. M. F. (2005). *Academische gemeenschap en maatschappelijke turbulentie: Rede rector magnificus prof. mr. G.P.M.F. Mols ter gelegenheid van de 29ste Dies Natalis*. (1 ed.) Universiteit Maastricht.

Document status and date:

Published: 01/01/2005

Document Version:

Accepted author manuscript (Peer reviewed / editorial board version)

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Academische gemeenschap en maatschappelijke turbulentie

Dames en heren,

Dit jaar is de universiteit Maastricht 29 jaar geworden. Gedurende haar bestaan hebben haar medewerkers een grote inzet ten toon gespreid waarvan ook het afgelopen jaar de resultaten weer zichtbaar zijn geworden. Dankzij de niet aflatende betrokkenheid van staf, studenten en bestuurders is thans ook volgens Den Haag, overigens niet altijd de maat der dingen, onze universiteit de beste van Nederland.¹ En wereldwijd behoren we tot de tweehonderd belangrijkste universiteiten ter wereld. Aan ons is plaatsnummer 123 toegekend.² Voorwaar geen slechte prestatie voor een universiteit die nog zo jong is. Het past niet in onze cultuur om nu genoegzaam achterover te leunen en te denken dat het verder wel goed gaat. Noblesse oblige. Dit jaar staat in het teken van de verdere ontwikkeling van onze strategie, een strategie die uiteraard gericht is op kwaliteit en vernieuwing van onderwijs en onderzoek en de verdere positionering van de universiteit Maastricht als bruisend academisch opleidings- en kenniscentrum. Daarnaast dient naar het mij voorkomt extra aandacht te worden besteed aan wat ik zou willen noemen de academische gemeenschap. Onder academische gemeenschap versta ik het geheel van medewerkers en studenten die zich met hart en ziel inzetten voor de universiteit die tot doel heeft bij te dragen aan de vermeerdering van kennis en het academisch vormen van jonge mensen opdat zij straks hun verantwoordelijkheid kunnen nemen als de nieuwe voorgangers in de wetenschap, de politiek, het bedrijfsleven of waar dan ook. Daarmee wordt op de academische gemeenschap niet alleen een grote verantwoordelijkheid gelegd, maar worden bovendien extra eisen gesteld. Daarbij kunnen begrippen worden onderscheiden als betrouwbaarheid, transparantie, objectiviteit in onderwijs en onderzoek, maar ook sprankelende bevlogenheid en vernieuwingsdrift gepaard aan open debat met respect voor ieders opvatting en positie. Een universiteit die haar verantwoordelijkheid serieus neemt kan niet zonder een academische gemeenschap waarin deze waarden dagdagelijks worden geoperationaliseerd. De diesviering vanmiddag is voorafgegaan door een academisch programma waarin jonge talentvolle onderzoekers hun onderzoek hebben gepresenteerd voor een forum van stafleden uit diverse disciplines.³ De ervaringen die we inmiddels hebben

¹ Zie het rapport Kennis in Kaart, op 28 oktober 2004 door het departement OC en W aangeboden aan de Tweede Kamer.

² Aldus Times Higher Education Supplement: World University Rankings, nov.5,2004, met dank aan prof. Dr. W.Gijselaers voor het attenderen.

³ De volgende jonge talentvolle onderzoekers hebben een bijdrage geleverd: Dr. Ingrid Candel, faculteit der psychologie: Meer herinneren dan er te zien was; prof.dr.Desiree van der Heijde: faculteit der geneeskunde: Meten is weten, beter meten is meer weten; dr.ir. Marjolein van Hasselt: faculteit der cultuurwetenschappen: Addressing uncertainty. Researching foresight practices; mr. Philipp Kliver: faculteit der rechten: De nationale parlementen in de Europese Grondwet, stap vooruit of achterwaarts?; prof. Dr.ir. Annemie Schols: faculteit der geneeskunde: Chronische longziekten als spieraandoening; dr. David Roef: faculteit der

opgedaan met de hooglerarende-batten stemmen hoopvol.⁴ Uitwisseling van gedachten universiteitsbreed en vanuit verschillende disciplines zijn een verrijking van de wetenschapsbeoefening aan onze universiteit en dragen bij tot een verdieping van de onderzoeksthema's. Langs de weg van het voortdurend debat over de grenzen heen wordt bovendien bijgedragen aan de hechtheid van onze academische gemeenschap.

De academische gemeenschap is geen autonome entiteit maar kent wel haar eigen waarden en normen. Ik noemde al de voor de hand liggende transparantie, betrouwbaarheid, objectiviteit en het open en vrij debat binnen een tolerant klimaat. Er zijn twee aspecten waar ik in dit verband gaarne op wil wijzen. Het eerste is de extra aandacht die nodig is naarmate in de omgeving waar de universiteit zich in bevindt deze waarden in meer of mindere mate worden gerelativeerd. Het tweede aspect betreft de interne gerichtheid. Het is betrekkelijk eenvoudig voor een academische gemeenschap om de blik intern te richten. Die interne orientatie is natuurlijk nodig vanwege de centrale plaats die de wetenschapsbeoefening inneemt, een activiteit die bij uitstek des universiteits is. Bovendien biedt het in zekere zin ook bescherming voor de academische waardigheid, die hierin bestaat dat met inachtneming van hiervoor genoemde waarden, in alle rust over thema's en vraagstukken kan worden nagedacht en gediscussieerd, juist ook wanneer niet op voorhand duidelijk is waartoe het onderzoek moet leiden. Serendipiteit is vanuit de voortgang van de wetenschap nog steeds een groot goed dat al te gemakkelijk onder druk kan komen te staan tengevolge van externe factoren die in toenemende mate het academisch klimaat beïnvloeden.⁵ Maar een orientatie op de maatschappelijke relevantie van onderzoek hoeft aan serendipiteit niet in de weg te staan.

De academische waardigheid vereist ook enige distantie, distantie van dagelijkse maatschappelijke beslommeringen. Maar al te grote distantie kan leiden tot onverschilligheid of tot een situatie waarin wij ons niet meer betrokken voelen bij wat zich in onze omgeving afspeelt. De universiteit en haar academische gemeenschap maken deel uit van de samenleving en als zodanig dienen zij zich tenminste betrokken te voelen bij hetgeen er in die samenleving gebeurt. Die betrokkenheid dient zich in meer of mindere mate te manifesteren afhankelijk van hetgeen in die samenleving gebeurt.

rechten: Strafbare overheden, een zoektocht naar de grenzen van het strafrecht; dr. Elia Formisano: faculteit der psychologie: Sound in the brain, understanding human audition with functional neuro-imaging; dr. Esther Versluys: faculteit der cultuurwetenschappen: Nationale implementatie van Europees beleid: de achilleshiel van de Europese integratie.

⁴ De hooglerarende-batten voorzien in de behoefte om onderzoeksthema's te benaderen vanuit verschillende disciplines hetgeen bij herhaling leidt tot interessante interdisciplinaire en multidisciplinaire bespiegelingen.

⁵ Zie voor een recente bespiegeling over serendipiteit en universitair onderzoeksbeleid Prof. Dr. N. van Breemen: Ik ga vandaag iets heel nieuws ontdekken en ik ben toch zo benieuwd wat dat zal zijn. Afscheidsrede uitgesproken in de Aula van Wageningen Universiteit, ongedateerd maar uit de tekst (pagina 14) blijkt dat de rede is uitgesproken op de laatste dag van september 2004.

Er kunnen zich situaties voordoen waarin de vraag gerechtvaardigd is of naast individuele bijdragen niet ook de academische gemeenschap als zodanig haar verantwoordelijkheid moet nemen door aan het maatschappelijk discours deel te nemen en waar nodig het debat te initiëren om daarmee maatschappelijke ontwikkelingen te sturen.

Dames en heren, op een verjaardag behoor je vrolijke woorden te spreken maar het is ook onze plicht onze ogen niet te sluiten voor de maatschappelijke werkelijkheid buiten de universiteit. Die werkelijkheid is dat velen worden beheerst door angst, dat er een voortdurende dreiging is voor aanslagen, en dat sommige aanslagen ook daadwerkelijk zijn gerealiseerd. In ons land lopen niet alleen kunstenaars maar ook politici en andere bestuurders het risico van een aanslag op hun lichamelijke integriteit. Dat alleen al is een aantasting van ons democratisch bestel vanwege de omstandigheid dat niet iedereen meer zijn werk in vrijheid kan verrichten. En dat is niet alleen in Nederland het geval. Ook in andere West-Europese staten komen vergelijkbare ontwikkelingen voor.⁶ De verleiding is groot om individuele aanslagen af te doen met de daad van een of meer godsdienstgestoorde enkelingen, maar die benadering gaat voorbij aan de dieperliggende en wijdverbreide problematiek van multiculturaliteit, van integratie en assimilatie en aan de thematiek van de relativisering van democratische verworvenheden zoals de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van meningsuiting, en meer algemeen aan de thematiek van wat tolerantie heet. Maar zelfs wanneer die onderliggende problematiek wordt onderkend, dan nog is er gegeven het maatschappelijk debat, bepaald geen reden voor gerustheid.⁷ Immers, dat debat wordt niet altijd op basis van feiten en weloverwogen argumentatie gevoerd. Zo wordt wel betoogd dat in ons land het vrije woord is vermoord. Dat is een stelling die vooronderstelt dat de vrijheid van meningsuiting een vrijbrief is om alles te zeggen en te schrijven wat men vindt. Een dergelijke benadering bergt het gevaar in zich dat de vrijheid van meningsuiting verwordt tot een autoritair principe waarbij geen rekening hoeft te worden gehouden met rechten van derden. Democratische rechten en vrijheden vinden hun beperking onder meer in het respect voor de rechten en vrijheden van anderen.

Acties zoals aanslagen en bedreigingen roepen reacties op. De geenszins denkbeeldige kans bestaat dat die reactie bestaat uit het verder inperken van grondwettelijke vrijheden, zowel door middel van reguliere strafwetgeving als regelgeving in het bijzonder in het leven geroepen ter bestrijding van terrorisme.

⁶ Zie hierover voor wat betreft het Middellands Zeegebied Jean Daniel: Universality of values and Cultural Diversities, Tribuna Mediterranea nr. 4, 2004, en : Gilles Kepel: Political and Religious Frontiers in the Mediterranean, Tibuna Mediterranea nr.5, 2004.

⁷ Zie voor een serieuze poging het debat te kanaliseren, te verbreden en te verdiepen het themanummer van het Nederlands Juristenblad: Omtrent Theo van Gogh, aflevering 45, 10 december 2004.

Populisme is in deze tijden een andere schaduwzijde die gemakkelijk wortel schiet op de vruchtbare bodem van de angst voor een veralgemeniseerde groep van personen, allochtonen en in het bijzonder moslims.

De samenleving ziet zich op meerdere fronten tegelijk geconfronteerd met ontwikkelingen die in ernstige mate democratische vrijheden, rechten en beginselen kunnen aantasten, is het niet door al dan niet vermeende terroristen dan is het wel door de overheidsreactie, hoe gelegitimeerd ook of door stromingen van wie op voorhand bepaald niet kan worden gezegd dat zij tolerant of anderszins democratisch zijn.⁸

Dames en heren,

In een situatie waarin democratische verworvenheden, democratische rechten en beginselen in sterke mate worden gerelativeerd en met voeten getreden, in een situatie waarin de dreiging bestaat dat dit proces van reductie zich verder voortzet in een mate en omvang die bedreigend is voor de burgerlijke vrijheid van velen en daarmee voor het democratisch gehalte van onze (rechts)staat, is het meer dan gerechtvaardigd dat door en vanuit de academische gemeenschap meer dan thans reeds het geval is wordt deelgenomen aan het maatschappelijk discours en dat waar mogelijk het debat wordt geïnitieerd opdat tijdig maatschappelijke ontwikkelingen kunnen worden aan- en bijgestuurd.

Ik sprak over de academische gemeenschap en haar waardigheid. Ik meen dat de distantie tot onze omgeving er thans een moet zijn van gezamenlijke betrokkenheid bij maatschappelijke ontwikkelingen zoals geschetst. Die betrokkenheid dient onder meer tot uitdrukking te komen in een open gedachtewisseling binnen onze academie.⁹ Ik nodig u allen, medewerkers en studenten, uit daar aan deel te nemen, opdat ook vanuit onze verantwoordelijkheid een bijdrage wordt geleverd aan het voorkomen van het verder afglijden naar een samenleving waar het voor velen niet goed toeven is.

Ik heb gezegd.

⁸ Er is al het een en ander over geschreven, met name in de dagbladers. Voor een recente bijdrage verwijst ik naar H.J.A. Hofland: Vergeet niet na te denken. Dreiging van aanslagen en herlevend populisme vergroten verwarring, in: NRC Handelsblad, 31 december 2004, pag.7. Zie ook Janathan Israel: Herontdek de tolerantie en maak je niet zo druk om de islam, in: NRC Handelsblad, Opinie en Debat 11-12 december 2004, pag. 15.

⁹ Het voornemen is om vanaf voorjaar 2005 een serie van debatten te starten aan de hand van externe inleiders en interne referenten. Jaarlijks wordt daartoe een overkoepelend thema gekozen dat verder in nadere subthema's wordt onderverdeeld en bediscussieerd. Deze gedachte heeft vorm gekregen door een nadere gedachtewisseling in het vervolg op de zogeheten Krauthammerbijeenkomsten, aan welke nadere vormgeving mede hebben bijgedragen prof. Mr. G. van Maanen en prof. Dr. J. Kleinjans.